

ПРИКАЗ ИЗЛОЖБЕ: ВРЕМЕ И НАСЛЕЂЕ – САТОВИ НА ФАСАДАМА БЕОГРАДСКЕ АРХИТЕКТУРЕ

АЛЕКСАНДАР БОЖОВИЋ

Изложба *Време и наслеђе – сатови на фасадама београдске архитектуре* организована је поводом јубилеја – шездесет година од оснивања Завода за заштиту споменика културе града Београда. Поставка је приређена у просторијама Завода, а свечано отварање је одржано 16. септембра 2020. године, као део манифестације *Дани европске баштине*. Уводну реч на отварању су одржали Марко Стојчић, главни урбаниста града Београда, и Оливера Вучковић, директор Завода за заштиту споменика културе града Београда.

Ауторке изложбене поставке су историчар уметности Љубица Радовановић и документариста Завода за заштиту споменика културе града Београда Слађана Милојевић. Дизајн изложбе потписује Јефимија Парезанин, док визуелни материјал коришћен за потребе изложбе потиче из документације Завода за заштиту споменика културе града Београда, Музеја града Београда, Збирке за архитектуру и урбанизам и Музеја ваздухопловства, Београд. Аутори представљених фотографија су Снежана Неговановић и Љубица Радовановић.

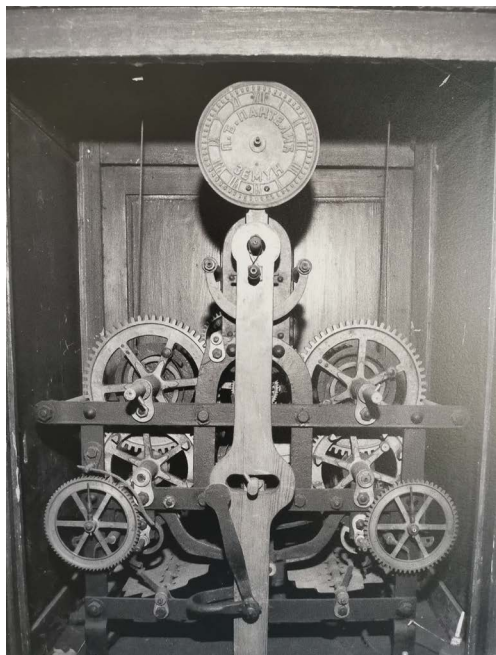
Изложба *Време и наслеђе – сатови на фасадама београдске архитектуре* приређена је у намери да се укаже на употребу сата и сатног механизма као на вредан и неодојив сегмент културног наслеђа Београда. Селектовани и приказани објекти су утврђени за споменике културе у претходним деценијама због својих архитектонских одлика, али и због изворних детаља фасадног обликовног речника који су се очували до данашњих дана. Богатство вредности које дефинишу ове споменике културе огледа се кроз призму заштите непокретног културног наслеђа како би се оживело и развијало њихово место у оквиру културног сећања и памћења.

Симболична примена сата у уметности везује се за период 17. и 18. века, односно мотив *ванијас* у уметности и књижевности, који подсећа на пролазност земаљског живота и позива на размишљање о суштинским вредностима. Међутим, пратећи примену сата у архитектонској пракси јавних здања на нашем простору – објектима болничке намене, поштама и репрезентативним државним објектима, антологијским делима београдске архитектуре

и значајним ауторским остварењима, попут зграде Београдске задруге, Народног музеја и Железничке станице – као и обнову и враћање сатних механизма на главне фасаде објеката, можемо закључити да је њихова комуникација с пролазницима и посматрачима више од чисто утилитарне природе.

Полазећи од основне премисе прожимања архитектонског обликовања грађевине и имплементације сатних механизма на фасадама, аутори су изложбу конципирали на начин пријемчив широј популацији. Појединачне представе су презентоване кроз селекцију најрепрезентативнијих фотографија, техничких цртежа и детаља фасада, као и самих сатова и сатних механизма, а све у циљу што минуциозније репрезентације сата као специфичног архитектонског детаља и уједно неизоставне утилитарне потребе у временима када ручни часовници и мобилни телефони нису били саставни животни аксесоар.

Изложбена поставка је структурисана кроз различите сегменте, примарно подељене сходно функцијама објеката. Најобимнији сегмент чине

Сл. 1. *Сахат кула, Београдска тврђава, оригинални сатни механизам*

црквени објекти, од којих су презентоване следеће сакралне грађевине: Саборна црква, Кнеза Симе Марковића 3; Црква Светог Антуна Падованског, Брегалничка 14; Богородичина црква у Земуну, Рајачићева 4; Црква Светих арханђела Михаила и Гаврила у Батајници, Пуковника Миленка Павловића 2; Николајевска црква у Земуну, Његошева 43; Црква Светог Георгија у Бежанији, Војвођанска 70; Црква Свете Тројице у Земуну, угао Добановачке 72 и Светотројичине; Црква Светог Духа у Обреновцу, Краља Петра Првог 2; Црква Светог Николе у Добановцима, Земунска 1; Црква Свете Параскеве у Бољевцима, Бољевци и Црква Свете Петке у Сурчину. У свим датим примерима сатни механизам је постављен у највишим зонама црквених звоника, као карактеристичан елемент барокне архитектуре, примењиван на сакралним објектима подигнутим у 18. и 19. веку, а чија је улога најчешће била да позивају вернике на молитву.

Други исто тако важан сегмент фокусиран је на презентацију административно-управних и објеката јавне намене: Зграда Министарства са-

обраћаја, Немањина 6; Земунска пошта, Главна 8; Палата Главне поште у Београду, угао Таковске 2 и Булеvara краља Александра 15; Народни музеј, Трг Републике 1; Београдска задруга, Карађорђева 48 и Железничка станица, Савски трг 1. У оквиру ове групе приказани су и здравствени објекти: Прва варошка болница, Џорџа Вашингтона 19, и Војна болница на Врачару, Пастерова 2. У овај сегмент јавних објеката могу се сврстати и: Зграда представништва Првог дунавског паробродарског друштва у Београду, угао Господар Јевремове 33 и Капетан Мишине ба; Зграда Класне лутрије у Београду, Васе Чарапића 20, и Ратнички дом, Браће Југовића 19. Поред улоге у архитектонској концепцији фасадних површина, као значајан декоративни мотив, функција сатних механизма на јавним објектима била је првенствено осмишљена у утилитарном циљу, давања грађанству информације о тачном времену.

Неколико објеката приказано је као посебан сегмент јер се својим одликама издвајају. Сахат кула на Београдској тврђави представља најстарији објекат подигнут са специфичном наменом и имплементираним сатним механизмом. Посебан куриозитет изложбене поставке јесте део оригиналног сатног механизма из Сахат куле који се чува у фонду Завода за заштиту споменика културе града Београда. Такође је представљена и Зграда Архива Југославије у Београду, Васе Пелагића 33, на којој је очуван једини оригинални механизам који је и даље у функцији. Изложбом је истакнута улога коју је имала некадашња браварска радионица и ливница „Пантелић“ у Земуну, из Лагумске улице број 15, која се у 19. веку развила у јединствено и специјално предузеће за ливење звона и израду торањских сатова. Ливница „Пантелић“ је постала у тој производној области једна од најчувенијих, а познат број сатних механизма, приказаних у оквиру изложбе, потиче из ове радионице.

Поред наведеног низа објеката који садрже механичке сатне механизме представљени су сунчани сатови примењени у београдској архитектури. Београдској јавности најпознатији је часовник из 1828. године, који се налази на фасади Куће са

Сл. 2. Земунска њошћа, Главна бр. 8 у Земуну

сунчаним сатом у Главној улици 23 у Земуну, а приказан је и сунчани сат у Астрономској опсерваторији, у Волгиној улици 7 на Звездари.

Изложба *Време и наслеђе – сатнови на фасадама београдске архитектуре* организована је као свечаност која је отворила манифестацију *Дани европске баштине 2020.* године под називом *Наслеђе и образовање*. Тематски уклопљена у ову манифестацију, изложба је себи за циљ поставила не мали задатак презентовати и што широј јавности приближити специфични архитектонски мотив као што је сат, али исто тако и богатство наслеђа непокретних културних добара на територији града Београда, односно како је у уводној речи на отварању изложбе навела директорка ове институције Оливера Вучковић: *Усмерићии ња-жњу на објекте њоред којих свакодневно њролазимо и које користићимо да бисмо указали на начине*

вредновања и чувања културног наслеђа. Задатак је успешно реализован брижљивим одабиром представљених објеката, као и селекцијом репрезентативног илустративног документационог материјала који је искоришћен за ову атрактивну изложбenu поставку.

Осмишљена и конципирана као изложбена поставка популарног карактера, поред богатства илустративног материјала и тумачења специфичног архитектонског детаља, оставила је могућност даљег разматрања и сагледавања односа сатова и архитектуре као и односа људи и протока времена.

Александар С. Божовић,

историчар уметности

Завод за заштиту споменика

културе града Београда

aleksandar.bozovic@beogradskonasledje.rs